

קדושת פירוש רש"י

יחסו של מרן הרב מבריסק זצוק"ל ללימוד פירוש רש"י לילדי ישראל
• הגאון הגדול רבי יחיאל מיכל פינשטיין זצ"ל: "פשוט אינו 'הבנה ריאליסטית'; רש"י הקדוש הועידתו ההשגחה העליונה כמפרש התורה על פי יסודות תורה שבע"פ"

זאב פלדמן

הקדושה ובפירוש רש"י בדווקא, וכך אמר: "עלינו ללמוד כפי שמסורה בידינו מאבות אבותינו. ילד היונק חלב עם חלב אמו 'חומש עם רש"י', נפשו מכילה כבר יסודות איתנים של אמונה וקדושה, מה שאינו כן במי שחסר יסוד ראשוני זה".

"נהירנא, כאשר למדנו בישיבת מיר והתחילו להגיע בחורים מאשכנז ומאמריקה, התחיל המשגיח רבי ירוחם זצ"ל ללמד הוא עצמו ברבים שיעור בחומש עם רש"י, והסביר כוונתו, לפי שבארצות האלו לא נהוג ללמוד עם דרדקים בשיטה המקובלת, וממילא נחסרו מהתלמידים אותם היסודות ועיקרי האמונה שקולטים ילדי החדר בנוסח הישן הלומדים בשופי חומש עם רש"י, וחסרון היסודות האלו ניכר בכל הליכותיהם ובהבנת התורה בכל

או פירוש רשב"ם וכל ידיעתם באה להם מהמלמד, ועל כן עליו ללמדם כפירושי רש"י שהם הפשוט.

עוד מסופר כי כאשר אחד מנכדי מרן הגרי"ז זצ"ל למד לפניו את פרשת וישלח ופירש כפי שאמר המלמד בתלמוד תורה "וישלח יעקב מלאכים" - 'ריכטיגע מלאכים' - 'מלאכים ממש', נהנה מרן זצ"ל וקילס את המלמד שפירש לילדים כפירושו של רש"י דווקא. (מספר 'תורת בריסק')

"ה'פשוט' אינו 'הבנה ריאליסטית'"

במשא חינוכי שנשא חתנא דבי נשיאה דמרן הגרי"ז זצוק"ל, הגאון הגדול רבי מיכל פינשטיין זצ"ל, בשנת תשל"ג, עמד בתוך דבריו על אמיתות היסוד בדרך לימוד התורה

כאשר שאל מרן זצ"ל את אחד הילדים מהו ביאור הפסוק "או ירה יירה", השיב הילד 'ער וועט געשאסן ווערן' - 'יירו בו'. בתגובה, הרים מרן זצ"ל את עיניו בתמיהה כלפי המלמד, לידע האם מפיו שמע הילד ביאור זה. הלה השיב שאמנם כן פירש לילדים על פי דברי הרשב"ם שם שכתב "הנוגע בהר שאמרתי מות יומת, מרחוק ימיתוהו וכו' לכן לא תגע בו יד להמיתו אלא יורוהו בחיצים מרחוק". אולם מרן זצ"ל הראה לפירוש רש"י על פסוק זה "יירה, יושלך למטה בארץ, כמו ירה בים", [כלומר כדין סקילה, וכדמצינו בסנהדרין (מה, א) שמפסוק זה נלמד דין דחייה שבנסקלין], ואמר שלפי זה ביאור המילים הוא 'אראפגעווארפן ווערן', והוסיף לומר שילדים אינם יודעים מהו פירוש רש"י

ב קפידה מיוחדת שמרו גדולי הדורות זצוק"ל על קדושת פירוש רש"י. בשורות הבאות ליקטנו, על קצה המזלג, מיחסם ללימוד רש"י הקדוש.

פירוש רש"י בדווקא!

לפנינו שתי עובדות המעידים על יחסו של מרן הרב מבריסק זצוק"ל ללימוד פירוש רש"י לילדי ישראל: מעשה שארע בשלהי חורף תשי"ט, בעת שהותו של מרן הגרי"ז זצוק"ל בבני ברק, לרגל שמחת נישואי בנו הגאון האדיר רבי מאיר הלוי זצ"ל. באחד מאותם ימים הגיעו אליו כיתת ילדים מת"ת תשב"ר בליווי המלמד ומנהל הת"ת, כדי להבחן על תלמודם בפרשת יתרו.

"דעת בעלי בתים" או "פשוטו של מקרא"

הרה"ג רבי שמאי אסטרייכר שליט"א

הנטיה הטבעית של ה"פשוטנים" להעדיף - ותמיד! - לומר כי אם צריך להכריע ולהעדיף את אחד הספרים לומר עליו כי דווקא הוא הנראה כמתאר יותר במדויק את המציאות כפי שקרתה, הרי ש"בוודאי" שהדעת נוטה יותר לטובת זו שיצאה מ"פשוטו", ולעולם מאמר חז"ל הוא ה"משל" המצריך פרשנויות ודווקא הוא אשר "אינו כפשוטו" ובא דווקא לסמל דברים יתרים.

מי מכריח זאת, כאשר ההגיון אומר דווקא הפוך: דווקא המקרא הוא הנוטה להיות הכתוב יותר בדרך המליצה; ואילו הגמרא, היא המדברת בד"כ בסגנון עובדתי ללא מליצות! זאת ועוד: המקרא לעולם אין תכליתו לפסוק הלכה למעשה אלא רק לתת את הצורה ואופיים של הדברים, לעומת סגנון מוסרי תושבע"פ אשר כל כולו אין תכליתו אלא לברר את מציאות גופא דעובדא היכי הוה ולמאי נפק"מ!

שנית, לענין רש"י:

במאמרי חכמה, הרי לייחס לדברי אלוקים חיים כי מילותיה מכוונות ביסודן לכוונות המילוליות שלהם דווקא (על פי פשוט. שכן על פי הדרש, הרמז והסוד, הרי אדרבא, המילים הם הכל ואיני צריך ליותר מהם, הפוך בה והפוך בה דכולא בה), הוא אוילות גמורה. שכן דרך החכמים לכתוב בלשון חכמה והיא הקצרה, ואם הדבר נראה בצורתו הפשוטה כאינו מתקבל על הדעת מצד השכל הישר, העיקשות לקבל דווקא פשוטים אלו מחמת היותם "פשוטי מקראות הצמודים למילים" הוא מחלה המצריכה סממנים. בייחוד אם הדעה הזו מלווה ב"הוכחות מהארכיאולוגיא וההסטוריא" המייחסים לבני קדם טפשות ו"בארבאריות".

שלא לדבר מחירוף מערכות אלוקים חיים העלול בקלות לנבוע מכל פינה, ובעיקר בספרי שופטים ושמואל.

ומלבד כל זאת: כאשר ישנה התנגשות בין ההבנה של מאורעות כפי שיוצא מ"פשוטו" לבין היוצא מ"מדרשו", כיצד זה מקפצת ועולה

המקרא מלא בסתירות וסתמויות לכאורה; דרך משל השמות, אם זה שמות קדש ואם זה שמות חול, הרי לפעמים זה מכוון לגבוה ולפעמים זה כינוי לדיין ולפעמים זה שיקוף ותועבה להבדיל. כל סיפור המקרא כפי שהוא חוזר על עצמו בספר דברים ביחס למובן משאר הספרים, או באופן חריף הרבה יותר באופן השונה בו מופיעים סיפורי שמואל ומלכים בדברי הימים, ובכלל שמות חדשים המופיעים שם לראשונה ולאחרונה ושלא לצורך כלל "לפי פשוטו". ובאמת בנקודות אלו ספרי הפשוטנים נסמכים על תורה שבעל פה או שסותמים ולא מפרשים כלל.

דרך משל, הכתוב "בן שנה שאול במלכו". כמו שהוא כתוב הרי לא עולה על דעתו של אף אחד לקיימו "כפשוטו" בייחוד לאחר המקרא הקודם בשני פרקים דשאול הוא "משכמו ומעלה מכל העם" להלכה ולמעשה. ואכמ"ל, הדוגמאות רבו מספור.

זאת ועוד. מכיוון שהמדובר הוא

לאחרונה, התרבו מאד מינים ממינים שונים הקורים עצמם "בעלי פשוט". ועיקר טענותיהם כלפי לימוד רש"י על החומש, באמנם כי אינו מפרש על דרך פשוט. ואשר על כן סוללים להם דרכים אחרות, לומר כי בהכרח הוא ללמוד את המקרא דווקא כמות שהוא, ללא "תוספות" של חז"ל, ומקדישים לזה מקום נכבד בבית המדרש, שכן גם זה חלק מן התורה. הרי "חייבים ללמוד מקרא!", ולכן גם חלקם מלמדים את תינוקותיהם על דרך זה, מקרא ללא רש"י, שכן "אינו פשוט".

ותולים עצמם כדרכי הרוצים לתלות עצמם (פסחים קיב.), ומביאים כדוגמא את רבינו אברהם אבן עזרא, רשב"ם, ועוד כיו"ב שאף הם למדו את המקרא "כפשוטו ללא תוספות".

לגופו של ענין:

ראשית כל מצד עצם השכל הישר בעניין פשוטו של מקרא, אין סברא בעולם לומר כי עיקר מציאות המקרא נועדת ללימודה "כמו שהיא כתובה".

"יש בזה שימת יד ח"ו בקדשי הקדשים - וכל דבר חדש אסור מן התורה"

מכתבו של רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצ"ל, אליו הצטרף רבינו מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, אודות הקלקול שבחיבורים שכאלו, כבר נתפרסם בחלקו ברבים, ומן הראוי לשנותו שוב במלואו: "הנה לא אוכל לעבור על זה, שלא להתריע בשער בת רבים, על מה שמרשים לעצמם מחברים בני זמנינו, להדפיס ליקוט פירושים כפי הכרעת שכלם, כמו פירושים על החומש והש"ס, בתוך החומש והש"ס כמו רש"י, ומציינים למטה שזה לקחו מפירוש ראשון זה, וזה לקחו מפירוש ראשון אחר."

"הנה בדורנו, דור היתום, להכריע כפי קטנות דעתם בפירושי הראשונים דלא כרש"י, כפי שכל המחבר, וגם מכניסים שם מפירושי האחרונים כפי

הכרעת שכל המחבר מה ללקט, וקובעים שזהו פשוטו של דבר, דלא כרש"י, וזהו המומלץ ללמד לתלמידים - היא פרצה נוראה, אשר היתה צריכה להחריד לב כל שומע, כי אחריתה מי ישרנו. וגם הפירושים עצמם שהביאו, ראיתי שנכשלו גם בזה."

"וזה נובע, ממה שהתחילו להדפיס בזמן האחרון כעזר להקל, אבל האמת היא לא כך, ואדרבא תורה נקנית בעמל, וכל הרוצה להיות עמל ויגע, מוכרח שימצא, ובאתי בזה למחות, שח"ו לעשות כזאת, וקיומה וחיווקה של תורה הוא למנוע הדבר."

לאחר זמן הוסיפו מרנן ורבנן זצ"ל למכתבם,

את הדברים הבאים (נדפס ב'מכתבים ומאמרים' החדש): "אחרי שכתבנו את כל הנ"ל, הודיע לנו המחבר שחזר מפירושו על החומש ועל הש"ס ולא ימשיך בעבודתו זו, אולם דעתנו שזה מעוות שלא יכול לתקן, יען והרבה טופסים המודפסים כבר פוזרו לרבים ואין להחזירם, וברוב הימים שוב יתחילו להדפיסם. על כן אמרנו שמוכרחים להתריע ברבים ולהזהירם באזהרה חמורה, כי יש בזה שימת יד ח"ו בקדשי הקדשים, שיסוד אומתנו היא התורה הקדושה עם דרך הלימוד שנמסרה לנו מרבותינו הקדושים, הוא פירוש רש"י הקדוש ועוד, ואין להכניס פירושו במקום שהראשונים רש"י והתוס' עומדים, וכל דבר חדש אסור מן התורה."

הדרגים, לכן בא להשלים חסרונם."

"לימוד זה מקדש ומטהר את הילד, מזכך מוחו וליבו, מבליע בדמו שורשי אמונה ויהדות אמת. ועוד עניין מופלא קשור בו, שמחדד שכלו של הינוקא ומכשירו לגדלות בתורה. מי שלומד בינקותו חומש עם רש"י דייקא, מסוגל יותר טוב בגדלותו להתעמק ברמב"ם מסובך ולחדש

לאמתה של תורה..."

"היחס שלנו אל פירוש רש"י, אינו כפשוטו. ה'פשוט' בתפיסתנו אינו מה שקרוי בפי הבריות 'פשוט', כלומר 'הבנה ריאלית' של שכל אנושי בלא מסתורין, אלא ה'פשוט' מעורה אל שאר חלקי התורה בקשר אמין, ואשר רק יחדיו המה מהווים שלימות אחידה, כי הוא כמותם אחד מגילויי

אנפין של תורתנו הקדושה. ומכלל הן אנו שומעים לאו - 'פשוט' שלא יונק ממקור התורה, הוא שקר ודאי."

"והנה רש"י הקדוש הועידתו ההשגחה העליונה כמפרש התורה. היו לרש"י עשר ידות בכל ענפי פרד"ס, ובחיבורו זה נתכוון לחלק הפשוט, על פי יסודות תורה שבעל פה, כלשונו 'ואני ליישב פשוטו של

מקרא באתי'. אבל גם הפשט שלו נחצב מרוח הקודש... אנחנו ואבותינו, כל הדורות המושרשים בתורה, כל תג ברש"י יקר וקדוש לנו. אנו טובלים כולנו במעיינותיו. הרי כל מילה ברש"י מכילה ים של יסודות התורה, יסודות של אמונה והשקפה, של חכמה נבואית, של מידות וקדושה."

(ישרון כרך יד, עמ' תרא)

רש"י שפתיו ברור מללו כי "ואני, לא באתי אלא לפשוטו של מקרא, ולאגדה המישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו" (בראשית ג, ח). לומר לך תרתי: פירושו הוא פשוט ופשט בלבד, ויש מקומות שהפשט אינו מבאר את המקרא והוא מחוסר "יישוב", ועל כן יש תחת זאת להביא מדרש, שכן זהו הביאור ההכרחי שיש להביא כאן במקום הביאור הפשוט, שלדעת רש"י אינו ממצה את הענין.

וכן נפסקה קביעתו זו הלכה למעשה לדורות:

"אם למד הפרשה בפירוש רש"י חשוב כמו תרגום, וירא שמים יקרא תרגום וגם פירוש רש"י" (שולחן ערוך אורח חיים סימן רפה).

"כי התרגום יש לו מעלה שניתן בסיני ופירש"י יש לו מעלה שהוא מפרש יותר המקרא ממה שמפרש התרגום המקרא" (ט"ז סק"ב).

"דהתרגום אינו אלא משום פירוש, כמ"ש הרא"ש פ"ג דמגילה, וכמ"ש בגמרא ג. "מפורש - זה תרגום", ועכשיו יותר תועלת ברש"י..." (ביאור הגר"א).

המתעלם לחלוטין מפירושו. ולומר כי פירושו הינו ח"ו בליל של פשטים, דקדוקים ומדרשים ופרפראות ללא כל כיוון הדורש כי ישיקעו מאמץ בהבנתו וכביכול ניתן היה להסתדר טוב יותר בלעדיו בהבנת פשוטו של מקרא, הרי שהאומר כך הוא כבר בבעיה גדולה בהרבה מביזוי כבודו של רש"י גרידא."

וזהו "פשוטו של מקרא" של רש"י. שבמקומות שצריך להכניס ידיעה אשר בלעדיה הענין משתבש לדעתו, מכניסה על חשבון שיבוש פירוש המילות או הענין השטחי. שכן אפילו אם נאמר שאינו "פשוטו" של מקרא, בוודאי זהו אמיתו של מקרא. והמילות או הענין השטחי במקרים רבים אינו יכול להיות אמת אלא קליפה חיצונית (וכדאמר - בדרך הפשט דווקא, שכן ברמז דרש וסוד העיקר הוא האותיות והתיבות עצמן דווקא!). ולא למימרא שאותה קליפה אינה תורה, ואין מה ללמוד ממנה, ח"ו לומר כן, בוודאי שיש. אך בוודאי שאינה פשוטו של מקרא לאמתו.

ויעויין בזה מה שהשריש לנו הרמב"ן: "...המדרשים כולם בענין המצות אין בהם מקרא יוצא להם מידי פשוטו אלא כולם בלשון הכתוב

נכללים... אבל הכתוב יכול הכל, כי אין הפשט כדברי חסרי דעת הלשון ולא כדעת הצדוקים. כי ספר תורת ד' תמימה אין בה אות יתר וחסר כולם בחכמה נכתבו ולא מצאו מדרש שהוא עיקרי במצות מוציא מקרא מידי פשוטו... כי אין הכוונה להם אלא שיהיו הכתובים אמת במליצה ומשל... יאמינו כי שניהם אמת - פנימי וחיצוני... והוא מאמרם אין המקרא יוצא מידי פשוטו. לא אמרו אין מקרא אלא כפשוטו. אבל יש לנו מדרשו עם פשוטו ואינו יוצא מידי כל אחד מהם אבל יסכול הכתוב את הכל ויהיו שניהם אמת. (השגות הרמב"ן לספר המצוות שורש השני, יעו"ש באורך).

ובדרך משל הדבר דומה למה ששאלו פעם את רבינו אור ישראל מסלנט בענין אגדות דרבב"ח שנראות כגוזמאות, והשיב שכאשר "ביסמארק" כבש את אוסטריא ואח"כ את צרפת, היו משוררים שכתבו שירי תהלה לכיבוש ולעם הגרמני, וכתבו מילים כגון "הנשר הגדול שרגלו האחת בווינה והשניה בפאריז, כנפיו פרושות לכל רוחב אירופא וכו'. ונניח שיבא לאחר מאות שנים אדם ויראה תיאור זה, יחשוב כי כתב הכותב גוזמאות שכן אין נשר בגודל כזה. והאמת שרצה הכותב לבטא מסר מסויים. וה'נשר'

לא היה כי אם משל לדבר. וזהו יסוד ברור ופשוט, שאין להוציא מכלל "דברה תורה בלשון בני אדם" אף דבר זה שאין פרשה בתורה אשר כוונתה היסודית היא דווקא "כפשוטה". שכן מאי גרע מכל כתב חכמה מצוי?

כך יש להתייחס לפירושי רש"י, כביאור ענייני המקרא לאמתן, אלא שרש"י קיצר בלשונו הזהב ולא הרחיב מדוע כאן העדיף את המדרש ומדוע הפשוט יותר אינו עדיף. את זאת הותיר לחכמי הדורות שלאחר שיש בידם המפתחות לכל המקרא, להתעמק ולהבין בכוחות עצמם את העיקרים שרש"י בא להודיע כיצד יש להביט על ענייני המקרא.

ולכן קבלנו מזה מאות שנות דור שהבסיס ללימוד החומש הוא דווקא רש"י, שכן הוא אינו רק פירוש, אלא המשך של צמיחה מהמקרא, יחידה אחת עמה אשר בלעדיה אין למקרא פנים לדידן.

על ברכי דייקא נמשיך לחנך את צאצאינו, לאורו נלך!

(המאמר התפרסם בספרי "מחמדיה מימי קדם" על הנ"ן, בהסכמת הגה"צ ר"א וינטרויב זצ"ל ועוד. מאמר זה היה לעיני הגר"מ שפירא זצ"ל שאמר כי הדברים ראויים להדפסה)